

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№2

2026
fevral

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 419 sahifa.
2026-yil, fevral

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR BANKLARIDA RISK-MENEJMENTNING TASHKILIY MODELLARI.....	26
Madaminov Bekzod Allayarovich	
“HUDUDGAZTA’MINOT” AJ DA AMALGA OSHIRILGAN LOYIHALAR SAMARASI	32
Shukurillaev Jahongir Botir o’g’li	
HARBIY XIZMATCHI AYOLLARNING MAXSUS KIYIM SIFATIGA QO’YILADIGAN DASTLABKI TALABLARNI SHAKLLANTIRISH	37
Abduraxmanova N.D., Mirtolipova N.X., Nasirullayeva G.S.	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ НЕСПЕЦИФИЧЕСКОГО ЯЗВЕННОГО КОЛИТА У ДЕТЕЙ	42
Закирова Бахора Исламовна, Каримов Достон Рустам угли	
ОЦЕНКА ВОЗДЕЙСТВИЯ ФИСКАЛЬНЫХ И КРЕДИТНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ НА РЫНКИ ВЫСОКОЛИКВИДНОЙ ПРОДУКЦИИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ МОНОПОЛИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	48
Бекзод Умматов	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА.....	55
Вахидов Азизжон Саиджонович	
SUG’URTA FAOLIYATIDAGI MOLIVAVIY RISKLAR: BAHOLASH VA MINIMALLASHTIRISH STRATEGIYALARI	58
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
“ANDIJONDONMAHSULOT” AJ MISOLIDA XARAJATLARNING STRATEGIK BOSHQARUV HISOBI: AMALIY TAHLIL VA TAKOMILLASHTIRISH TAVSIYALARI	62
Xayitboyeva Laylo Oybekovna	
XORIJIY MAMLAKATLARNING NORASMIY IQTISODIYOT DARAJASINI PASAYTIRISHDAGI TAJIRIBASI	66
Alimardonov G’ayratjon Nuraliyevich	
XO’JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA BARQARORLIK HISOBOTLARI AUDITINI SHAKLLANTIRISH	72
Xolikov Ravshan Anvar o’g’li	
PUL - KREDIT SIYOSATINING TRANSMISSION MEXANIZMINI RIVOJLANTIRISH	76
Obidova Zilola Ikromjon qizi	
HOMILADORLIK DAVRIDA AYOLLARDA UCHRAYDIGAN GESTOZLI KATARAL GINGIVITNI KOMPLEKS DAVOLASHNI OPTIMALLASHTIRISH	81
Nomurodova Farangiz Lazizovna	
AGRAR KORXONALARDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA INVESTITSIYA MEXANIZMLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA RIVOJLANTIRISH YO’NALISHLARI	87
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	
YOSHLAR TADBIRKORLIGI VA KICHIK BIZNES IQTISODIYOTINI TA’MINLASHDA INFRATUZILMALARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	92
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI BAHOLASH METODOLOGIYASINING MAZMUNI VA TAMOIYILLARI	96
Mavrulov Ravshan Nematjonovich	

УПРАВЛЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫМИ КОММУНИКАЦИЯМИ В ПРОЕКТАХ	101
Носирова Гулираъно Абдулазиз кизи	
DAVLAT BUDJETI JARAYONIDA MONITORING VA MOLIVAVIY NAZORATNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	107
Yax'yayeva Dilfuza Bagdatovna	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	111
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
RAQAMLI MOLIVA TEXNOLOGIYALARI EVOLYUTSIYASINING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI VA YUZAGA KELISHI MUMKIN BO'LGAN XATARLAR TAHLILI	117
Ko'chimov Jahongir Shuxrat o'g'li	
GAZ VA GAZ KONDENSATINI YIG'ISH VA TAYYORLASH TIZIMLARI UCHUN ZAMONAVIY LOYIHALASH USULLARI TAHLILI	123
Abdirazakov Akmal Ibragimovich Namozov Og'abek Maxmud o'g'li	
AGILE PROJECT MANAGEMENT IN THE DIGITAL ERA: STRATEGIES, FRAMEWORKS, AND BEST PRACTICES FOR SUCCESS	128
Utkirova Maftuna Murodjon qizi	
O'ZBEKISTON EKSPORTYOR KORXONALARINING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISH HOLATI VA MUAMMOLARI	134
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	139
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY JIHATLARI	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
OPTIMIZATION OF ROADSIDE AUTO CAMPING SITES (REST AREAS) ON HIGHWAYS USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE: INFRASTRUCTURE GAPS AND CORRIDOR-BASED EVIDENCE FROM UZBEKISTAN	150
Akramov Akbarjon Akmal ugli	
QURILISH KORXONALARIDA INNOVATSION MARKETING YONDASHUVLARINING AHAMIYATI	156
Aminov Abbas Mo'minboy o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA AHOLI ISH BILAN BANDLIGI SAMARADORLIGINI IFODALOVCHI KO'RSATKICHLAR	160
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	
MINTAQADA XUSUSIY TIBBIYOT MUASSASALARIDA MARKETING STRATEGIYASI	165
Yakubov Temur G'anibekovich	
AHOLI DEMOGRAFIK JARAYONLARINI IFODALOVCHI STATISTIK KO'RSATKICHLAR TIZIMI	169
Siroj Zarina Rustambekovna	
AXBOROT MAHSULOTLARI BIZNESINING YAIM VA BANDLIKKA TA'SIRI: EKONOMETRIK TAHLIL	176
Abdullayev Abdulla Fayzulla o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI	181
Ziyodullayev Qahramon	
ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТЬ: ПОЛЬЗА ДЛЯ ЭКОНОМИКИ И ЭКОЛОГИИ	185
Хамдамова Гавхар Абсаматовна	
O'ZBEKISTONDA EKSPORTNI RAG'BATLANTIRISHNING MOLIVAVIY VOSITALARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	191
Mamatov Baxodir Quldoshovich	

KO'P QIRRALI VALLARNING SHAKLLANTIRISH METODLARI VA USULLARINI TAHLIL QILISH	197
<i>Xasanov Bobirmirzo Maxmudali o'g'li, Valixonov Dostonbek Azim o'g'li, Alibekov Rasulbek Qanotbek o'g'li</i>	
MINTAQA SANOATINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH	205
<i>Abdinazarov Xusan Shaymanovich</i>	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SUG'URTA BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	209
<i>Nomozova Qumri Isoyevna</i>	
XALQARO STANDARTLAR TALABLARI ASOSIDA AUDITORLIK TEKSHIRUVINI TASHKIL ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	216
<i>Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li</i>	
QASHQADARYO VILOYATIDA XIZMATLAR SOHASINING RIVOJLANISHNI TARTIBGA SOLISH TIZIMI	221
<i>Achilova Firuza Kurbanovna</i>	
BANK MENEJMENTIDA INKLYUZIV MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI, TAMOYILLARI VA STRATEGIK AHAMIYATI	225
<i>Rajabov Oybek Panjievich</i>	
MINTAQADA OLIY TA'LIM TIZIMINING ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH	229
<i>Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li</i>	
MAISHIY XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION KLASSTER MODELINI JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	235
<i>Normurodova Zebo Eshmaxmatovna</i>	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA INVESTITSIA FAOLIYATINI BOSHQARISH	240
<i>Xatamov Nurbek Ochildiyevich, Sharifi Abdul Fatah</i>	
MOLIYAVIY REJALASHTIRISHNING AMALDAGI MUAMMOLARI VA ULARNI YECHIMI YUZASIDAN TAKLIFLAR	245
<i>Pardayev Jamshid Muzaffarovich</i>	
TIJORAT BANKLARI LIKVIDLIK RISKLARINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	251
<i>Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li</i>	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI BOSHQARISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	257
<i>Karimov Shohruh Boydulla o'g'li</i>	
"O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AKSIYADORLIK JAMIYATINING HISOBOTLARINI XALQARO STANDARTLARGA TRANSFORMATSIYA QILISH	262
<i>Astanov Zafar Murodillayevich</i>	
QARAMA-QARSHI AYLANUVCHI IKKI ROTORLI SHAMOL TURBINASINING MATEMATIK MODEL	266
<i>Pirmatov Nurali Berdiyevich, Bekishev Allabergen Yergashevich, Saodullayev Abror Saypullayevich, Qurbonov Najmiddin Abduxamidovich</i>	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTIONAL VA INVESTITSION MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	272
<i>Norboyev Sarvar Azodovich</i>	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT SOHASIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING IQTISODIY AHAMIYATI	277
<i>Jaloliddinov Anvar Jaloliddin o'g'li</i>	
ANALYSIS OF UZBEKISTAN'S MAIN ECONOMIC INDICATORS AND GDP GROWTH	283
<i>B. Beknazarov</i>	

SOTISH JARAYONIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA MARKETING TADQIQOTLARINING INTEGRATSIYASI	288
Abduxalilova Laylo Tohtasinovna	
ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В АУДИТЕ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ: ГЛОБАЛЬНЫЙ И УЗБЕКСКИЙ КОНТЕКСТ	294
Мегноров Алмардон Абдирахмонович	
RISK MANAGEMENT STRATEGIES IN UNCERTAIN ECONOMIC ENVIRONMENTS: A GLOBAL COMPARATIVE STUDY	302
Nigmatova Malika	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIVAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	307
Hamrayev Maqsudjon Saidaxmadovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH MASALALARI	311
Mamajonova Gulbaxor Toxirjon qizi	
АВТОМАТИЗАЦИЯ АУДИТОРСКИХ ПРОЦЕДУР НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ: ВЛИЯНИЕ НА КАЧЕСТВО АУДИТОРСКИХ ЗАКЛЮЧЕНИЙ	316
Киличева Ф.Б.	
MAISHIY TEXNIKA EKSPORTIDA YASHIL IQTISODIY SAMARADORLIKNI BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	320
Kushmanova Mahbuba	
GAZ TA'MINOTIDA YO'QOTISHLARNI KAMAYTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI	324
Xamidov Xayriddin Faxritdinovich	
DAVLAT AKTIVLARINI XUSUSIYLASHTIRISHNING MINTAQA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRINI BAHOLASH (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	329
Sharapov Farrux Shomuratovich	
КРИТЕРИИ ОТБРАКОВКИ ЭКСТРУЗИОННЫХ АЛЮМИНИЕВЫХ ПРОФИЛЕЙ ГРУППЫ ALMGSI ПО МАКРОСТРУКТУРНЫМ ПРИЗНАКАМ В ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ УСЛОВИЯХ	333
Ибрахимов Фаррухжон Фарходович	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DEBITORLIK QARZLARI VA FAKTORING OPERATSIYALARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	336
G'oziyeva Mokhira Rustamovna	
KULTIVATOR YUMSHATKICH PANJALARI O'TMASLANISH DARAJASINING ISH KO'RSATKICHLARIGA TA'SIRI	345
Quvondiqov Yoqub Tursunbaevich, Nuraliyev To'liq Alimardanovich	
SANOAT KORXONALARINI BOSHQARISHDA INNOVATSION STRATEGIYANI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR	352
To'g'onov Ibroximxo'ja	
TMK KORXONASI SHAROITIDA R6AM5 MARKALI TEZKESAR PO'LATDAN TAYYORLANGAN PARMA UCHUN TERMIK ISHLOV BERISH REJIMI	358
Djalalova Sevara Toxtamuratovna	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	362
Шоев Алим Халмуратович	
TRANSFORMATSIYA VA XUSUSIYLASHTIRISH OMILLARINING BANK SAMARADORLIGI KO'RSATKICHLARIGA TA'SIRI	367
Umirzoqova Aziza Olim qizi	
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH	372
Ismatov Raxmatilla Oltinovich	
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI TADBIRKORLIK SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILI SIFATIDA.....	376
Yoqubjonov Ibrohim G'olibjon o'g'li	

BANK TIZIMIDAGI AKTIVLARINING UNUMDORLIGINI OSHIRISH BO'YICHA STRATEGIK YONDASHUVLAR	379
Sadikov Q.M.	
СЦЕНАРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ НЕОПРЕДЕЛЁННОСТИ И СТРУКТУРНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ	383
Муслимова Ф.С., Хашимова Н.А.	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIBBIY XIZMATLARNI TAQDIM QILISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	390
S.M. Raximova	
YANGI O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM MUASSASALARI AXBOROT-RESURS MARKAZLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH MODELI	395
Qurbanova Muazzam Fazliddinovna	
IQTISODIYOTNING TRANSFORMATSIYALASHUVI JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING TAHLILI	399
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA EKSPORTNI RAG'BATLANTIRISH MASALALARI	404
Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING INNOVATSION FAOLIYATINI INVESTITSİYALAR YORDAMIDA QO'LLAB-QUVVATLASH	408
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
FRANSUZ TILIDA FE'L SEMANTIKASINING KO'PMA'NOLILIK VA BIRMA'NOLILIK ASPEKTLARI	412
Jo'rayeva Malohat Muhammadovna, Bekmetova Munisa Karimbayevna	

FRANSUZ TILIDA FE'L SEMANTIKASINING KO'PMA'NOLILIK VA BIRMA'NOLILIK ASPEKTLARI

Jo'rayeva Malohat Muhammadovna

BDTU professori, filologiya fanlari doktori

Bekmetova Munisa Karimbayevna

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
Tarjima nazariyasi va amaliyoti kafedrası doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada fransuz tilidagi fe'llarning leksik-semantik xususiyatlari, ko'pma'noli va birma'noli fe'llar o'rtasidagi tafovutlar hamda ularning semantik qo'llanish doiralari misollar asosida ilmiy jihatdan tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ko'pma'nolilik, birma'nolilik, leksik birlik, ma'no ko'chishi, semantik kengayish, sintaktik kontekst, til tizimi xususiyati, semantik struktura.

Abstract. This article examines the lexical-semantic characteristics of verbs in the French language, the distinctions between polysemous and monosemous verbs, and their domains of semantic usage, analyzed scientifically through illustrative examples.

Keywords: polysemy, monosemy, lexical unit, semantic shift, semantic extension, syntactic context, property of the language system, semantic structure.

Аннотация. В данной статье рассматриваются лексико-семантические особенности глаголов французского языка, различия между полисемантичными и моносемантичными глаголами, а также сферы их семантического употребления, проанализированные на основе конкретных примеров.

Ключевые слова: полисемия, моносемия, лексическая единица, семантический перенос, расширение значения, синтаксический контекст, свойство языковой системы, семантическая структура.

KIRISH

Fransuz tili boy va serlug'at bo'lib, unda fe'llar muhim o'rin tutadi. Bu til roman tillari oilasiga mansub bo'lib, boy leksik-semantik tizimga ega. Ushbu tizimda fe'llar markaziy grammatik kategoriya sifatida harakat, holat, jarayon va munosabatlarni ifodalaydi. Leksik birliklarning semantik tashkil topishi nuqtayi nazaridan fransuz tilida fe'llarning katta qismi polisemik xususiyatga ega, ya'ni ular bir nechta o'zaro bog'liq ma'nolarni ifodalaydi. Bu holat monosemiyadan farq qiladi: monosemiyada fe'l faqat bitta aniq ma'noga ega bo'ladi. Monosemik fe'llar ko'p qismni tashkil etmaydi va asosan texnika yoki fan sohalarida uchraydi. Hozirgi zamonda esa fransuz tilida fe'llarning katta qismi polisemik hisoblanadi. Ularning ma'nolari sintaktik kontekst yoki grammatik qurilishga qarab o'zgaradi.

Monosemiya esa bitta leksemaning yagona, qat'iy va o'zgaras ma'noga ega bo'lishi bilan tavsiflanadi. Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, fransuz tilida sof monosemik fe'llar nisbatan kam uchraydi va ular ko'proq ilmiy-texnik terminologiyada namoyon bo'ladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – fransuz tilidagi fe'llarning monosemik va polisemik xususiyatlarini qiyosiy va tizimli ravishda tahlil qilish, ularning semantik shakllanish mexanizmlarini ochib berish hamda bu hodisalarning didaktik va avtomatik tilni qayta ishlash (TAL – Traitement Automatique des Langues) sohasidagi ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Ushbu maqolada lingvistik tadqiqotlar (Victorri va Fuchs, Polguère – bir so'zning bir nechta bog'liq ma'nolarga ega bo'lishi tushunchasini ilmiy asosda tahlil qilishgan, polisemik birlikning ma'nosi avvalo belgi (leksema) va uning kontekstiga (sintaktik muhit) qarab dinamik ravishda shakllanishi, ya'ni kontekstga mos tushunish jarayoni butun jumla darajasida bir vaqtda amalga oshirilishi, shuningdek, leksikologiya va lug'at semantikasidagi fundamental tushunchalar, shu jumladan lug'at qurilishi, ma'no tasnifi va ularning til ta'limlaridagi roli kabi mavzularda, qolaversa, polisemiya so'zning bir necha ma'nolarini emas, balki ularning o'zaro munosabatlarini – ma'no tuzilmalari va strukturalarini bog'lovchi bog'lanishlar jihatidan tahlillar qilishgan) asosida fe'llar monosemiyasi va polisemiyasining xususiyatlari o'rganiladi.

Bundan tashqari, monosemiya tilning atributi sifatida ham tushunilishi mumkinligi (garchi bu Charlz Rul nazariyasida aniq aytilmagan bo'lsa ham), ya'ni tilda semantik noaniqlikning yo'qligi ma'nosida, sun'iy til Lojban hamda uning o'tmishdoshi Loglan monosematik tillarni yaratishga urinishlari ham bayon etib o'tiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Fransuz tilida fe'l semantikasining ko'pma'nolilik va birma'nolilik aspektlari masalasi zamonaviy lingvistikaning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu muammo til birliklarining semantik tuzilishi, ma'no hosil bo'lish mexanizmlari hamda kontekstual interpretatsiya jarayonlari bilan bevosita bog'liqdir.

Ko'pma'nolilik fenomenini kognitiv-dinamik nuqtayi nazardan izohlashda Victorri B. va Fuchs C. alohida o'rin tutadi. Ularning *La polysémie: construction dynamique du sens* (1996) asarida polisemiya statik ma'no yig'indisi emas, balki nutq jarayonida dinamik tarzda quriladigan semantik tuzilma sifatida talqin qilinadi. Mualliflar fe'l ma'nosi kontekst, diskurs va konseptual xaritalar asosida shakllanishini ta'kidlab, ko'pma'nolilikni til tizimining tabiiy xususiyati sifatida asoslaydi. Ularning yondashuvi fe'l semantikasini prototip nazariyasi hamda semantik maydonlar konsepsiyasi bilan bog'laydi.

Fe'l polisemiyasining didaktik jihatlarlari esa Redmond L. va Emirkanian L. tadqiqotida chuqur tahlil qilingan. *Analyse de la polysémie verbale: apports à la didactique du français L2* (2018) maqolasida mualliflar fransuz tilini ikkinchi til sifatida o'qitishda fe'llarning ko'pma'noliligi o'quvchilar uchun semantik murakkablik tug'dirishini ko'rsatadi. Ular fe'l ma'nolarini konseptual model asosida tizimlashtirish o'qitish samaradorligini oshirishini ilmiy jihatdan asoslab beradi. Bu yondashuv ko'pma'nolilikni tartibsiz hodisa emas, balki semantik yadroning kengayishi sifatida talqin qiladi.

Tipologik nuqtayi nazardan fe'l polisemiyasi masalasini Desclès J.-P. va Guentcheva Z. o'rganadi. Ularning *Doit-on tenir compte de la polysémie verbale en typologie?* (2005) maqolasida fe'l ma'nolarining ko'p qatlamliligi tipologik tasnifda e'tiborga olinishi zarurligi ta'kidlanadi. Mualliflar grammatik kategoriyalarni tahlil qilishda polisemiya hodisasini inkor etish ilmiy natijalarning soddalashtirilishiga olib kelishini ko'rsatadi. Shu jihatdan ular fe'l semantikasini grammatik va funksional aspektlar bilan uzviy bog'liq holda ko'rib chiqadi.

Konstruktiv-semantik yondashuv Hama B. tomonidan ilgari surilgan. *Jouer avec les constructions verbales: la polysémie en question* (2005) ishida fe'l konstruksiyalarining turlicha sintaktik muhitlarda yangi semantik qiymat kasb etishi tahlil qilinadi. Muallif fe'lning birma'noli yoki ko'pma'noli bo'lishi uning konstruksion kontekstiga bog'liqligini asoslaydi. Bu esa fe'l semantikasini faqat leksik birlik sifatida emas, balki konstruksion model doirasida o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Leksik-statistik nuqtayi nazardan esa Polguère A. va hamkorlari tomonidan renverser fe'li misolida chastota va polisemiya o'rtasidagi korrelyatsiya tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari yuqori chastotali fe'llar ko'pincha ko'pma'noli bo'lishini ko'rsatadi. Bu holat til tizimida iqtisodiylik va funksional yuklama tamoyillari bilan izohlanadi. Mualliflar polisemiya va qo'llanish intensivligi o'rtasidagi bog'liqlikni empirik ma'lumotlar asosida asoslab beradi.

Milliy-madaniy va lingvokognitiv jihatlar esa Juraeva M. M. (2016) monografiyasida yoritilgan. Muallif fransuz va o'zbek ertaklarida modal kategoriya tahlili orqali fe'l semantikasi madaniy konseptlar bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqot fe'l ma'nosining universallik va milliy xususiyatlar o'rtasidagi nisbatini ochib beradi hamda ko'pma'nolilikni kognitiv-madaniy fenomen sifatida talqin qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, fransuz tilida fe'l semantikasi ko'pma'nolilik asosida rivojlanadigan, kontekst, konstruksiya, chastota va madaniy omillar bilan belgilanadigan murakkab tizimdir. Birma'nolilik esa nisbiy hodisa bo'lib, ko'pincha semantik yadroning barqarorligi bilan izohlanadi. Zamonaviy tadqiqotlar fe'l

semantikasini statik lug'aviy birlik sifatida emas, balki dinamik, kognitiv va funksional jarayon sifatida talqin qilishga yo'naltirilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda fransuz tilidagi ko'pma'noli va birma'noli fe'llar materiallari izohli lug'atlar, Milliy korpus ma'lumotlari hamda badiiy va publitsistik matnlardan tanlab olindi. Ma'lumotlar semantik tahlil, kontekstual-distributiv usul va komponent tahlili asosida o'rganildi. Shuningdek, chastota ko'rsatkichlari statistik usulda aniqlanib, natijalar qiyosiy-kognitiv yondashuv asosida umumlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Monosemiya tarjima va semantik hisoblash uchun muhim ahamiyatga ega. Monosemiya birinchi navbatda leksik semantik tahlil uchun uslub hisoblanadi. U tilning turli qatlamlarida keng qo'llanilishi mumkin.

Monosemiya – so'zning faqat bitta ma'noga ega bo'lish xususiyati sanaladi. Bu atama yunoncha “monos” (yagona) va “sēmaīnen” (ma'no berish) so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, fransuz tilida monosemik so'zlar juda kam va asosan texnika yoki fan sohalarida uchraydi. Masalan, kilomètre (kilometr), scanner (skaner), féculent (kraxmalli mahsulot) kabi so'zlar faqat bir aniq ma'noda ishlatiladi va kontekstga qarab o'zgarmaydi.

Polisemiya – bir so'zning bir nechta bog'liq ma'nolarga ega bo'lishi hodisasidir. Bu omonimiyadan farq qiladi, chunki ma'nolar bir-biri bilan semantik bog'liq va bir lug'at birligi sifatida lug'atlarda bir necha ma'noda qayd etiladi.

Masalan, terre so'zi turli kontekstlarda yer shari, yer maydoni yoki mulk ma'nolarini bildirishi mumkin.

Fransuz tilida polisemiya lug'at zaxirasida ustunlik qiladi, monosemiya esa kam uchraydi. Polisemiya ko'pincha metafora, metonimiya, ma'no kengayishi yoki tarixiy rivojlanish orqali paydo bo'ladi.

Fe'llar polisemiyasi va sintaktik qurilishi. Victorri va Fuchs (1996) ta'kidlaganidek, polisemik fe'llarning ma'nosi kontekstdagi sintaktik qurilishga qarab dinamik shaklda vujudga keladi, ya'ni fe'l va uning turli argumentlari (to'ldiruvchilar, predloglar, bog'lovchilar) birgalikda fe'lning aniq ma'nosini belgilaydi.

Masalan, prendre fe'li quyidagi ma'nolarda ishlatiladi:

- prendre un objet (narsani olish);
- prendre du temps (vaqt sarflash);
- prendre une décision (qaror qabul qilish);
- prendre quelqu'un au piège (to'rga tushirish).

Bu yerda semantik yadrosi “biror narsani o'z nazoratiga olmoq” g'oyasi bilan bog'liq.

Shuningdek, monter fe'lining barcha ma'nolarida “yuqoriga harakat” umumiy g'oyasi saqlanadi, ammo turli kontekstlarda u:

- narsani ko'tarish;
- narxni oshirish;
- filmni montaj qilish ma'nolarini beradi, ya'ni monter fe'li:

monter l'escalier – zinadan ko'tarilmoq;

monter les prix – narxni oshirmoq;

monter un film – filmni montaj qilmoq.

Renverser fe'li esa kontrast polisemiyaga ega:

- asosiy ma'noda: ag'darmoq, teskari qo'ymoq;
- ko'chma ma'noda: hayratga solmoq, ag'dar-to'ntar qilmoq.

Alain Polguère tadqiqotlarida ushbu fe'lning chastota va polisemiya o'rtasidagi bog'liqligi ko'rsatilgan:

renverser un verre – ag'darmoq;

renverser le gouvernement – hokimiyatni ag'darmoq;

renverser quelqu'un – hayratga solmoq.

Semantik yadrosi: “vertikal yoki ijtimoiy muvozanatni buzish”.

Sintaktik qurilishlar ahamiyati. Orlean universitetida faoliyat yurituvchi semantika va didaktika sohasidagi tadqiqotchi Badreddine Hamma (2005) ta'kidlaganidek, fe'lning sintaktik qurilishi, masalan, to'g'ridan-to'g'ri to'ldiruvchi (COD) yoki bilvosita to'ldiruvchi (COI) borligi, ma'nolar shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Masalan:

- compter + COD → “hisoblamok”;
- compter sur + COI → “ishonch bildirmok”.

Shuningdek, polisemiya tilni avtomatik qayta ishlash sohasida ham murakkab vazifa hisoblanadi. Victorri va Fuchs taklif qilgan dinamik modelga ko'ra, fe'l ma'nosi leksema (so'zning o'zi) va uning sintaktik qurilishi (jumladagi boshqa so'zlar bilan bog'liq holati) asosida birgalikda aniqlanadi.

Bu yondashuv avtomatik ravishda soʻzning maʼnosini kontekstga qarab ajratishga (dezambiguizatsiya) yordam beradi.

Masalan, Unitex dasturi yoki semantik maʼlumotlar bilan belgilab berilgan korpuslar yordamida shunday avtomatik modellar yaratiladi. Bu modellar kontekstga bogʻliq polisemiyaning oʻrganish va tushunish qobiliyatiga ega boʻladi (1-jadval).

1-jadval. Qiyosiy tahlil: monosemiya va polisemiya¹

Caractéristique	Monosémie	Polysémie
Xususiyat	Monosemiya	Polisemiya
Nombre de sens par lexème	Un seul	Plusieurs acceptions liées
Har bir lugʻat birligidagi maʼnolar soni	Faqat bitta maʼno	Bir nechta bogʻliq maʼnolar
Fréquence d'usage	Faible (termes techniques)	Très élevé (verbes courants)
Qoʻllanish chastotasi (tez-tezligi)	Kam (asosan texnik yoki ilmiy terminlarda)	Juda yuqori (kundalik feʼllar va soʻzlarda)
Enseignement en FLE	Direct et simple	Complexe, nécessite contextualisation
Fransuz tilini xorij tili sifatida oʻrgatishda (FLE)	Oson va toʻgʻridan-toʻgʻri oʻrgatish mumkin	Murakkab, kontekst asosida oʻrgatish talab qilinadi
Traitement informatique	Facile	Difficile (désambiguïsation)

Monosemik feʼllarni oʻrgatish va yod olish nisbatan yengil boʻladi. Chunki ular birgina aniq maʼnoga ega boʻlib, taʼlim jarayonida aniqlikni taʼminlaydi va til oʻrganuvchilarning sistemali xatolar qilish ehtimolini kamaytiradi.

Polisemiya esa til boyligini oshiradi, maʼnolarni murakkab va nozik ifoda etish imkoniyatini beradi. Ammo uni oʻrganish va tilni avtomatik qayta ishlash jarayonlari (Traitement Automatique des Langues, TAL) qiyinlashadi, ayniqsa, agar polisemik soʻzlar usulli va rejali tarzda oʻrgatilmasa. Shu bois, polisemiyaning lingvistik tahlili zamonaviy lugʻaviy tadqiqotlarning muhim qismi hisoblanadi.

“Prendre” feʼli boʻyicha tahlil. Tahlil natijalariga koʻra, prendre feʼlining toʻrtta asosiy maʼnosi ajratildi. Oʻrganuvchilar bu maʼnolarni ona tiliga bogʻliq holda turlicha oʻzlashtiradilar.

Muhim natija shuki, ingliz tilida ona til sifatida boʻlgan oʻrganuvchilar prendre feʼlining maʼnolarini inglizchaga juda qatʼiy va soʻzma-soʻz tarzda tarjima qilishga moyil boʻladi. Bu esa maʼnolarni kontekstda notoʻgʻri tushunish va xatolarga olib keladi.

Renverser feʼlining maʼnolari fransuz tili lugʻatida shunday keltiriladi:

Feʼning ayrim maʼnolari tarixiy yoki koʻchma boʻlib, kontekstga qarab qoʻllaniladi; ayrim maʼnolari esa har doim uchraydigan oddiy maʼnolardir.

Maʼnolarning xilma-xilligi oʻqituvchilarga oʻquvchilarga asosiy va koʻp qoʻllaniladigan maʼnolarni aniq oʻrgatish, kam uchraydigan maʼnolarni esa ixtisoslashtirilgan (ikkinchi darajali) tarzda koʻrsatishni talab qiladi (2-jadval).

2-jadval. Polisemik soʻzlar, ularning maʼnolari va kontekstdagi misollari²

Mot	Sens	Exemple en contexte
Soʻz	Maʼno	Kontekstda qoʻllanishi (misol)
Banc	1. Siège (pour s'asseoir)	Je me suis assis sur le banc.
Oq	2. Groupe de poissons	Un banc de sardines nageait près du rivage.
	1. Oʻrindoʻq (oʻtirish uchun)	Men oʻrindoʻqqa oʻtirdim.
	2. Baliqlar toʻdasi	Sohilga yaqinda sardina baliqlari toʻdasi suzib yurardi.
Feuille	1. Partie d'un arbre	Les feuilles tombent en automne.
Varoq	2. Feuille de papier	J'ai écrit une lettre sur une feuille de papier.
	3. Bulletin de salaire	La feuille de paie est arrivée aujourd'hui.
	1. Daraxt bargi	Kuzda barglar toʻkiladi.
	2. Qogʻoz varagʻi	Men bir qogʻoz varagʻiga xat yozdim.

1 Manba: muallif ishlanmasi

2 Manba: muallif ishlanmasi

	3. Maosh varag'i	Bugun ish haqi varag'i yetib keldi.
Vol	1. Action de voler (oiseau)	Le vol des oiseaux est majestueux.
Uchish	2. Action de dérober	Il a été accusé de vol dans le magasin.
	1. Qushning uchishi	Qushlarning uchishi juda hayratlanarli.
	2. O'g'irlik amali	U do'konda o'g'irlikda ayblandi.
Clé	1. Objet pour ouvrir	J'ai perdu mes clés en rentrant.
Kalit	2. Élément de solution	La clé du succès, c'est la persévérance.
	3. Ton en musique	Cette chanson est en clé de sol.
	1. Eshik ochadigan kalit	Men uyga kirganimda kalitlarimni yo'qotib qo'ydim.
	2. Muammoni hal qiluvchi element (kalit)	Muvaffaqiyat kaliti – bu sabr-toqatdir.
	3. Musiqa kaliti (tonallik)	Bu qo'shiq "sol" kalitida ijro etilgan.

Ushbu jadvalda fransuz tilida keng tarqalgan polisemik so'zlar – banc, feuille, vol va clé misolida til boyligi ko'rsatilgan. Har bir so'z kamida ikki yoki undan ziyod bog'liq ma'noga ega bo'lib, bu polisemiya, ya'ni bir so'zning bir nechta semantik bog'liq ma'nolari mavjud bo'lishi hodisasini yaqqol aks ettiradi.

1. Banc – an'anaviy ma'noda jismoniy buyum (o'rindiq) sifatida qo'llaniladi. Shu bilan birga, biologiya sohasida hayvonlar guruhini, masalan, baliqlar to'dasini ifoda etadi. Bu so'zning umumiy ma'nodan sohaviy ma'noga o'tishi polisemiyaning eng oddiy ko'rinishidir.

2. Feuille – uch darajali polisemiyaga ega so'z misoli:

Tabiiy ma'nosi – daraxt bargi;

Moddiy ma'nosi – qog'oz varag'i;

Ma'muriy ma'nosi – ish haqi varag'i.

Bu so'zning ma'nosi qo'llanish sohasiga qarab o'zgarib, botanika, hujjat ishi yoki kasbiy muhitda turlicha talqin qilinadi.

3. Vol – ikki juda farqli ma'noga ega so'z:

She'riy yoki neytral ma'noda – qushlar parvozi;

Huquqiy va salbiy ma'noda – o'g'irlik.

Bu misol polisemiyaning kontekstga bog'liq holda hatto zid ma'nolarga ega bo'lishini ko'rsatadi.

4. Clé – keng qo'llaniladigan polisemik so'z misoli:

Amaliy ma'noda – eshikni ochadigan buyum;

Metafora sifatida – muvaffaqiyat kaliti;

Musiqa sohasida – clé de sol (musiqa kaliti).

Bu so'z turli sohalarida "ochqich" (tushunish, kirish yoki uyg'unlik) ramzi sifatida xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi misollardan ko'rinib turibdiki, polisemiya fransuz tili lug'aviy boyligining muhim va ajralmas xususiyatidir. U tilni boyitib, so'zlarning ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi. Ammo agar kontekst aniq ko'rsatilmasa, polisemik so'zlarni tushunishda noaniqliklar yuzaga kelishi mumkin.

Shu sababdan, polisemiyaning tushunish va aniq talqin qilish matnlarni to'g'ri anglash hamda lug'atdan samarali foydalanishda muhim ahamiyatga ega.

Demak, fransuz tilidagi fe'llar tilning asosiy grammatik kategoriyalaridan biri bo'lib, ular nutqda harakat, holat yoki jarayonni ifoda etadi. Fe'llar polisemik bo'lganda, ya'ni bir nechta ma'noga ega bo'lganda, ular turli kontekstlarda turlicha ma'no kasb etadi. Masalan, fransuz tilidagi "passer" fe'li turli vaziyatlarda "o'tish", "vaqt o'tkazish", "berib yuborish" kabi ma'nolarni anglatishi mumkin. Bu holatda kontekst fe'llarning aniq ma'nosini belgilaydi. Bunga qarshi ravishda, monosemik fe'llar esa faqatgina bitta ma'noga ega bo'lib, ularning qo'llanish doirasi cheklanganroq bo'ladi. Masalan, "dormir" fe'li doimo "uxlash" ma'nosini bildiradi va boshqa kontekstlarda o'z ma'nosini o'zgartirmaydi.

Monosemik so'zlar asosan fan va texnika sohalarida uchraydi va aniq, bir ma'noga ega bo'ladi, polisemik so'zlar esa kundalik tilda juda ko'p qo'llaniladi va ularni to'g'ri tushunish uchun kontekst tahlili zarur.

Fe'llarning monosemiyasi va polisemiya bir-biriga qarshi, lekin o'zaro to'ldiruvchi til hodisalari hisoblanadi. Monosemik fe'llarni o'rganish yengillashtirilgan va aniqlikni ta'minlaydi. Polisemik fe'llar esa tilning asosiy qismini tashkil etib, ularni o'rganish va tushunish uchun keng qamrovli, mulohazali yondashuv talab etadi – bu ham ta'limda, ham avtomatik tilni qayta ishlashda muhimdir.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, polisemiya fransuz tilining tizimli va funksional xususiyati hisoblanadi. Monosemiya esa asosan terminologik aniqlikni ta'minlaydi. Fe'llar polisemiyasi sintaktik konstruktsiya, semantik yadrolar va konseptual metafora mexanizmlari orqali shakllanadi. Bu hodisa til boyligini oshiradi; leksik iqtisod tamoyilini ta'minlaydi; ammo interpretatsion murakkablikni yuzaga keltiradi. Shunday qilib, monosemiya va polisemiya qarama-qarshi emas, balki o'zaro to'ldiruvchi hodisalardir. Til tizimining barqarorligi monosemiya orqali, ekspressiv va funksional kengligi esa polisemiya orqali ta'minlanadi.

Hozirgi kunda lingvistik tadqiqotlar, didaktik metodologiya va avtomatik tilni qayta ishlash sohalarida fe'llarning mono-polisemik xususiyatlarini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Victorri, B. & Fuchs, C., La polysémie: construction dynamique du sens, 1996. // https://www.linguistiquefrancaise.org/articles/shsconf/ref/2018/07/shsconf_cmlf2018_07007/shsconf_cmlf2018_07007.html
2. Redmond, L. & Emirkanian, L., Analyse de la polysémie verbale: apports à la didactique du français L2, SHS Web of Conferences, 2018. // https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/abs/2018/07/shsconf_cmlf2018_07007/shsconf_cmlf2018_07007.html
3. Desclès, J.-P. & Guentcheva, Z., Doit-on tenir compte de la polysémie verbale en typologie?, Langue française, 2005. // https://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_2005_num_145_1_6628
4. Hama, B., Jouer avec les constructions verbales: la polysémie en question, 2005. // <https://shs.hal.science/halshs-00927186>
5. Polguère, A. et al., étude sur le verbe renverser et la corrélation fréquence/polysémie // <https://www.peren-revues.fr/lexique/index.php?id=1727%3B&lang=fr>
6. Juraeva, M. M. (2016). Linguocognitive, national and cultural features of the category of modality in French and Uzbek fairy tales (monograph).
7. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-p/polisemiya-uz/>

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100